

„A SZÍNHÁZ FIATALON ÉS FORMÁBAN TARTOTT”

– *Keresztes Franciska beszélgetése Árus Katalinnal,
a Figura Stúdió Színház alapító tagjával és munkatársával* –

– *Árus Katalin neve Gyergyószentmiklóson, és színházi berkekben is, összefonódott a Figura Stúdió Színházzal, hiszen – némi megszakítással ugyan – kezdetektől fogva aktívan végigkísérte a Figura fennállásának eddigi közel négy évtizedét. Igazgatók jöttek-mentek, a társulat számtalanszor kicserélődött, még székhelyet is váltott a színház, Árus Katalin viszont végig jelen volt. Mit jelent számodra egyetlen alapítótagnaként még mindig része lenni a csapatnak?*

Árus Katalin

– Valószínűleg annak köszönhető ez a folytonosság, hogy én elég húséges típus vagyok, vagy legalábbis nehezen váltok. Vagy mert nem is jutott eszembe váltani, de nem tudnám megfogalmazni pontosan, miért is maradtam a Figuránál tizenévekig. Talán más színházhoz mehettem volna hasonló munkakörbe, de az már nem érdekelt. Színházon belül volt munkaköri váltás, de nagyon hosszú ideig gyakorlatilag ugyanazt csináltam, ami elég változatos volt, nem volt unalmas sosem.

– *A pályafutásodat gyakorlatilag színészként kezdted...*

– *Játszóként kezdtem – maradjunk annyiban, botcsinálta színészként. Azt hiszem, a Figuránál a kezdetekkor senki nem mondta magáról, hogy színész, mert senkinek nem volt végzettsége. Nekem főleg, még csak affinitásom sem volt a színészethez, és úgy csöppentem bele, mint légy a tejbe. Az a két esztendő, ami alatt néhány szerepet eljátszottam a Figuránál, utólag sem jogosít fel arra, hogy azt állítsam magamról, valaha is színész voltam.*

- *Hogyan kerültél kapcsolatba a Figurával? A kezdő csapat névsora legendássá vált, abban nem szerepelsz, mégis az első perctől jelen voltál.*

- Amikor 1984-ben a Bocsárdi házaspár kihelyezés útján Gyergyószentmiklósra került az öntödéhez, azt hiszem, már az első félórában összetrombitálták az Ős-Figura kezdő csapatát. Én nem voltam közvetlen kapcsolatban velük. Angi (Bocsárdi) Gabriella, Zsolt, a férjem és jómagam középiskolában osztálytársak voltunk. Zsolt azonnal csatlakozott a társulathoz, mert ő azelőtt is pantomimezett Kolozsváron, volt már ebben az értelemben színházás múltja. Én viszont az időben még aktívan kosárlabdáztam, és a délutáni edzések kezdési időpontja egybeesett a próbákkal. Viszont nyolc órakor, mikor végeztem az edzéssel, én is beültem próbára, végignéztem, utána pedig általában elmentünk Bocsárdiékhöz zsíroskenyerezni és színházat tanulni. Bocsárdi Laci ugyanis nem csak azért alapította a Figurát, hogy legyen egy harmadik színjátszócsoport a városban, ami akármit is játszik, hanem nagyon tudatosan valami új felé próbálta elmozdítani a színjátszást. De hogy pontosan mi is volt az az új, azt ő sem tudta. Valószínűleg ma is folyamatosan keresgéli az új kifejezési formákat. Nagyon sokat tanultunk Artaud-t, Brookot, Sztanyiszlavszkijt. Valahogyan megszerezték a könyveiket, és mivel nem volt lehetőség sokszorosításra, Gabi ezeket hangszalagra olvasta, és közösen hallgattuk. Rengeteget tanultunk ez idő alatt.

- *Milyen fajta színházzal voltál szocializálódva? Mit lehetett akkoriban látni itt, Gyergyóban?*

- Abszolút mindent, hiszen a hetvenes-nyolcvanas években a színházak rengeteget turnéztak. A kőszínházak rendszeresen, szinte minden előadásukkal megfordultak Gyergyószentmiklóson is. Az már ritkább volt, hogy mi elmenjünk máshova színházat nézni. De például a Nemzetiségi Színházak Kollokviumára elmentünk Sepsiszentgyörgyre, igazi népvándorlás volt akkoriban, hatalmas tömegek gyűltek össze a fesztiválon, nagyon izgalmas dolog volt akkor a színház. Gondolom azért is vetettek véget egy időre a kollokviumnak. Azt hiszem, a szentmiklósi közönség körében is mindenkinek megvolt a kedvenc társulata, hiszen volt, amiből válogatni, a szatmárnémetiektől a sepsiszentgyörgyiekig mindenki rendszeresen játszott itt.

- *Neked melyik volt a kedvenc társulatod? Fel tudsz-e idézni olyan színházi élményt, ami hozzájárult ahhoz, hogy magad is elkezdd foglalkozni a színházzal?*

- Nem emlékszem, hogy lett volna kedvenc társulatom abból az időszakból. Azt viszont tudom, hogy az egyik meghatározó színházi élményem Tompa Gábor *A kopasz énekesnője* volt, amit Kolozsváron láttunk. Most, hogy utána néztem, kiderült, hogy az tulajdonképpen egy '92-es előadás, szóval későbbi, de nekem valahogy mégis '90 előtti emlékként maradt meg.

Semmiképp nem befolyásolt, amiket korábban láttam. Nekem tényleg csak annyi közöm volt az őszfigurához, hogy próbákat néztem és együtt voltam a csapattal.

- *Hogyan kerültél mégis a színpadra?*

- A sorozatos próbálátogatás azzal is járt, hogy mindennel teljesen tisztában voltam, kívülről fújtam mindenki szerepét. Akkor kétszer is előfordult, hogy a *Tutyi Mutyi Mókát* és a *Vérnászt* is el kellett vinni fesztiválra, és hiányzott egy-egy szereplő. Laci javasolta, hogy mivel úgyis tudom a szerepeket, be kellene ugranom. Ez nyilván nem volt olyan egyszerű, hiszen mindkét előadásban végig színen kellett lenni. No, de szükséghelyzet volt, nyilván elvállaltam. A meglepetés akkor jött, amikor 1990-ben intézményesült a Figura, és Laci elkezdett társulatot építeni, gyűlést tartottunk arról, hogy kit hol szeretne látni a társulaton belül. Volt, akire inkább gazdasági szakemberként számított, másra meg színészként. Engem is megkérdezett, hogy lennék-e színész. És nemcsak megkérdezett, hanem tulajdonképpen meggyőzött. Tényleg meg kellett győzőn, mert negyedik osztályos koromtól, egy rettenetes évről előadás-élmény után én többet soha nem álltam színpadra. Semmi szavalás, semmi iskolai szereplés, egészen eddig a két alkalomig, amikor feltétlenül szükség volt rám. Az akkori próbák alapján úgy gondolta, hogy tudna velem dolgozni. Nem is tudom, hogy mentem ebbe bele, talán úgy, hogy Laci megadta nekem a menekülés lehetőségét, ha mégsem érezném jól magam. Az mindenképpen feltétel volt, hogy ha gyermekem születik, nem szívesen egyeztetném össze a gyermeknevelést egy színész programjával. Nagyon izgalmas és rendkívül tömény időszak következett - 1990 végétől 1993 januárjáig,

amikor megszületett a fiam. Előtte három héttel még színpadon voltam. Nagyon sokat álmodom még most is erről a két évről.

- *Miket álmodsz?*

- Nem jókat (*nevet*), többnyire azt, hogy nem tudom a szöveget.

- *Az elméleti „tanulmányokon” kívül, amiket kezdetben magatokra szereztetek, majd a rendező szakos Bocsárdi László az egyetemről „hozott haza” nektek, mivel maradtál ebből az időszakból?*

- Intenzív periódus volt, valóban, de színészilag szinte semmire nem volt elég. Olyan dolgokra például, amiről az igazi színészek szoktak beszélni: hogyan tanulnak meg egy szerepet felépíteni, egyáltalán nem volt elég. Nekem, mondjuk, nem is voltak olyan szerepeim, amiket különösebben fel kellett volna építeni. Viszont az egyik legnagyobb tanulság az egészből számomra az volt, hogy a színjátszás alapvetően egy mesterség, amit meg lehet tanulni. Hiába volt görcsöm a színpadtól, meg soha nem szerettem volna színpadra állni, arra jöttem rá, hogy ha a színész elvégzi a munkát, akkor képes minimum egy átlagos alakítást nyújtani. És volt néhány olyan alkalom is, amikor megéreztem a deszkát a lábam alatt, amikor tudatosult bennem, hogy én most *éppen ott* vagyok, ilyenkor az embernek minden érzékszerve hihetetlenül kiélesedik, és a közönséget, a játszótársakat és mindent nagyon érez maga körül. Ez a néhány pillanat nagyon izgalmas volt.

- *Említetted, hogy diákkorodban versenyszerűen kosárlabdáztál. Érzékeltél-e párhuzamot a kosarazás és színház között?*

- Igen, mert ott is azt tapasztaltam, hogy a mérkőzés előtti bemelegítésnél nem érzem, hogyan fogok játszani. Mindegy, hogy a bemelegítésnél minden labdát bedobsz, vagy mindent mellé dobsz, annak semmi köze nincs ahhoz, hogy milyen teljesítményed lesz a meccs alatt. Pontosan ezt éreztem az előadások előtt is. Még egy pillanattal a meccs vagy az előadás előtt se tudtam, hogy hogyan lépek a deszkára, legyen szó bármelyik játéktérről. Vajon éppen elvesztődöm-e, és mindent mellédobok, átfut fölöttem az előadás, vagy tühegni pontossággal fogok érzékelni mindent, és minden pillanatában jelen leszek?

- *Ezek szerint tulajdonképpen véletlenszerűen alakult így a pályafutásod. Mennyire talált ez a fiatalkori elképzeléseiddel, minek készültél eredetileg?*

- Sportolóként, annak idején, diákkoromban úgy gondoltam, hogy később is ezzel fogok foglalkozni, mondjuk edzőként. Ezenkívül nagyon vonzott még a pszichológia, viszont 1980-ban, amikor érettségiztem, úgy emlékszem, nem indult évfolyam Kolozsváron. Abban az időben itt, Romániában, nem igazán voltak elismerten pszichés betegek, hiszen a jólét uralkodott, hivatalosan nem volt az embereknek semmiféle problémája. Végül a Testnevelési Főiskolára felvételiztem, sikertelenül. Legalább tízszeres túljelentkezés volt a meghirdetett tizenkét helyre, és az olimpiai bajnok felvételizők mellett már a fizikai próbákon kiestem, nem jutottam be. Viszont most, ahogy így visszanézek, olyan nagyon nem terveztem meg a jövőmet. Valahogy mindig a megfelelő pillanatban kinyílt egy-egy ajtó, és egyértelmű volt, hogy merre kell tovább menni. A gyergyószentmiklósi kosárlabda csapat éppen akkor vált félprofi csapattá, és azoknak, akik végeztek, munkahelyet biztosítottak a bútorszövetgyárnál, a csapat támogatójánál. Nem kellett teljes műszakban dolgoznunk, járhattunk közben edzésekre, mérkőzésekre, felkészítő táborokba. Amikor meg abbahagytam a kosárlabdázást, akkor már a szövödénél a számítógéppontban dolgoztam.

- *Miért hagytad abba a kosarazást?*

- Huszonhét évesen már kiöregedtem, és elég komoly gerincproblémáim is voltak. Elvégeztem egy hosszabb számítógépezési tanfolyamot. Ez még az iroda méretű számítógépek korában volt. A számítógéppontban viszont valami teljesen haszontalan munkát végeztem, ami a raktárkészlet nyilvántartásából állt. Amikor kinyomtattam a jelentést, azt azonnal kettőbe is tépték az orrom előtt, mert soha nem az volt a raktárban, ami papírforma szerint kellett volna hogy legyen. És akkor jött a Laci ajánlata. Lehet, hogy ezért is mondtam könnyebben igent neki, mert az a munkahely a lehető leghaszontalanabb időtöltés volt.

- *Ekkor lett hivatalosan is a munkahelyed a most már hivatalosan is színházi státusszal rendelkező Figura.*

- Színészként alkalmaztak, és ebben a státuszban voltam még elég sokáig, mert '93-tól kezdődően kétévente, „sorozatban” megszületett a három gyermekem, így majdnem hat évre kiestem a színház életéből. Tulajdonképpen nem vártam ki a gyermeknevelési szabadság végét,

mert a harmadik gyermek után már rettenetesen rosszul viseltem az otthonülést, így be-benéztem a színházhoz. Akkor adódott, hogy megírtam az első pályázatomat. Akkoriban kezdtek megjelenni a pályázási lehetőségek, és gondoltam, hogy próbáljuk meg, hiszen a színháznak tulajdonképpen semmije sem volt. Emlékszem, legelőször egy balettszőnyegre pályáztunk, amit meg is nyertünk. Közben újabb lehetőségek bukkantak fel, azokat is megragadtuk, azok is sikeresek voltak. Úgyhogy szépen lassan belecsúsztam ebbe a pályázás dologba, és gyakorlatilag azóta is ezzel foglalkozom. A pályázatok azóta is jelentős részét képezik a színház összeköltségvetésének.

- *A színpadra nem kívánkoztál vissza?*

- Nem hiányzott. Tisztában voltam a képességeimmel, a határainnal. Úgy gondoltam, hogy nem az való nekem, viszont teljesen jól éreztem magam ebben a háttérmunkában. Elkezdtek épülni a színház kapcsolatai, elindultak a kollokviumok, úgyhogy rengeteg munka volt, nem unatkoztunk.

- *Mi indított arra, hogy 2005-ben, közel tíz éves aktív színházi tapasztalattal a hátad mögött, beiratkozz a teatrológia szakra, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemre?*

- Akkoriban Béres László volt az igazgató, eredetileg ő biztatott. Mondtam neki, hogy a három gyerek mellett a színházi munka is éppen elég sok, egy nappali tagozatos egyetemet el sem tudok képzelni. Azonkívül a kollokviumok állandó vendége, Kovács Levente tanár úr is folyton győzködött. Neki is elmondtam ugyanazt, meg hogy szerintem nem nekem való. Erre hozzáfűzte: de meglátja, milyen jól fog esni. Legyen, mondtam, és elmentem felvételizni. A tanár úr mondata aztán rengetegszer eszembe jutott, mert valóban nagyon jólesett. Hihetetlenül jó volt tizenkilenc éves egyetemistákkal együtt visszaülni a padba, becsukni magam mögött az ajtót, és mindent itthon hagyni arra az egy-két napra, amikor átmentem órákra, Vásárhelyre. Azóta is nagyon hálás vagyok neki ezért, csak még nem köszöntem meg, de majd egyszer.

- *Mit adott neked az egyetem?*

- Nyolcvanéves koromig bőven elég olvasnivalót. Elhoztam magammal a három év alatt javasolt könyvészetet, mert az idő alatt képtelen-

ség volt mindent elolvasni. Ezenkívül nagyon szerettem az írásgyakorlatokat, a jelenetírásokat, abban éreztem a leginkább, hogy fejlődöm.

- *A kis ajtókra visszatérve, amelyek a megfelelő időben nyílnak meg: hiszel a sorsszerűségben?*

- Nem hiszek annyira a sorsszerűségben, mint amennyire és ahányszor megtapasztaltam. Számos élethelyzetben történt meg velem, amikor már azt éreztem, hogy egy betonfal vesz körül, hogy csak úgy, magától megnyílik egy ajtó. Ez történt akkor is, amikor már tudtam, hogy három gyerek után nem akarok színész lenni, de azt sem én intéztem magamnak, hogy pályázatírásba fogjak. Egyszerű szükségszerűség és egyértelmű irány volt.

- *A vallás milyen szerepet tölt be az életedben? Katolikus voltál, de a református vallást gyakorlod, sőt, presbiteri tisztséget is vállalsz a helyi református közösségben.*

- Ez is egy olyan feladat volt, amit ismét csak nem értettem, hogy miért kaptam, hiszen régebben katolikus voltam. Lelkészcsaládba kerültem, amikor férjhez mentem, ekkor történt a váltás, de nem bántam, mert az egyszerűbb református szertartás sokkal közelebb áll hozzám. A presbiteri megbízást is azért vállaltam el, mert arra gondoltam, lehetséges, hogy ezek a dolgok nem teljesen véletlenek, ha úgy tetszik, sorsszerűek. Ha az élet oszt nekem egy feladatot, akkor azt legalább próbáljam meg elvégezni. Különben a hitről is az a véleményem, mint mondjuk a barátságról. Ezek munkás dolgok. Hacsak nincs valakinek olyan szerencséje, hogy olyan hittel születik, vagy nevelkedik, ami sosem törik meg, sosem inog meg, hanem csak úgy van neki, mint egy ajándék, akkor bizony ahhoz, hogy hite legyen, nagyon sokat kell dolgozzon.

- *A Figurával kapcsolatban sokszor, sok kérdés, vita merül fel, amikben sokan szeretnek állást foglalni, véleményt nyilvánítani. Egy ilyen véleménynyilvánításra hívnálak meg, hiszen a te szempontod egészen egyedi és kimondottan releváns is a Figurával kapcsolatos ügyekben. Szerinted minek köszönhető a Figura ellentmondásos megítélése a városban?*

- Belülről lehet, hogy nem látom tisztán, de a Figura megalakulásától kezdve a város viszonyulása nagyon változó volt. Indulásból, az

ősfigurás korszakban, majd az intézményesülést követően, nagyon szerették az emberek. Szerintem annak idején az egész város látta az első előadást, a *Tutyi Mutyi Mókát*, ami gyermekelőadás volt, de a felnőttek is csóstól jöttek megnézni. Az intézményesülés után, az akkori polgármester rendkívül kultúraszertető ember volt, és nagyon akarta a színházat a városba. Amíg ő volt a polgármester, addig a város is rendkívül pozitívan viszonyult hozzánk. Emlékszem arra az időre, amikor a gyerekek seregestől szaladtak egy-egy színész után, akinek meghatározó, esetleg vicces szerepe volt valamelyik előadásban, és kiabálták a nevét. Szerintem akkor imádták a figurásokat.

- *Mi okozhatott törés?*

- Úgy gondolom, mindig sokat számított a városvezetésnek, főleg a polgármesternek a színházhoz való viszonyulása. Ez erősen rányomta a bélyeget a lakosság véleményére is, akár szerették, akár úgy tekintettek a Figurára, mint ami csak elnyeli a város pénzét. De lehet, hogy a színháznak is megvan a maga része ebben a megítélésben. 1992-ben jött létre egy ominózus előadás, a Beckett szövegei alapján készült *Koponyatorony*, amiről – ahhoz képest, hogy milyen kevesen látták – mindenki tud. Aki sosem járt figurás előadásra, az is tudja, hogy a *Koponyatorony* olyan előadás volt, ami nagyon hosszú volt, amit senki nem értett, és ki tudja még, mi mindent, de úgy nagyjából semmi jót. Színháztörténeti szempontból viszont, úgy gondolom, nagy kár, hogy nem maradt meg felvételen, mert egy egészen új jelenség volt, a szó minden értelmében alternatív. Olyan néző is akadt, aki a négy óra öt percut borzasztóan izgalmasnak tartotta. Volt, aki a közepén kiment. Volt, aki közben hazament, felöltözött, és egy takaróval visszajött. Mindenképp megosztó előadás volt, a Figura történetében pedig egyesek számára vízváltató.

- *A Figura már az első perctől kivívta magának az alternatív és kísérleti jelzőt. Ez utóbbi az alapító okiratába is bekerült. Te miben látod most a kísérletezés lehetőségét?*

- Most is elmondható a színházról, és a mai napig a Figura nagy érdemének tartom azt a bátorságot és bizalmat, amivel a kezdő alkotók felé fordul, és a kezdő alkotók kezébe meri helyezni az elkövetkező előadást. Olyan rendezők vagy képzőművészek kezébe, akik még nem

mutattak fel igazán semmit, vagy nem dolgoztak sosem intézményes keretek között. Ezt nagyon szép dolognak tartom, igazán figurásnak, és szerintem pont ezt is kell csinálja, patetikusan szólva, hogy szárnyakat adjon az elindulóknak.

- Mitől más a Figura, mint más színházak? Sok vendégművésztől hallani vissza, hogy itt valami más. Mi lehet ez szerinted?

- Úgy gondolom, hogy a közösség, a hangulat az, ami egyedi a Figuránál. Nem is nevezném feltétlenül családiasságnak. Nagyon sokáig az volt, de aztán valahogy azzal, amit az intézményesülés hozott, lassan lekopott a családiasság. Ellenben megmaradt a közösségnek az a fajta összetartása, összetartozása, ereje, amivel bármilyen körülmények között együtt húzza, tolja a színház szekerét.

- Mit adott az elmúlt negyven évben a Figura a városnak? Hát vice versa?

- Mindenekelőtt rengeteg színházszerető fiatal, akik közül sokan választották a színészi pályát. Volt olyan esztendő, amikor tíznél is több gyergyói fiatal végzett a két erdélyi színiegyetemen. És hiszem, hogy nagymértékben hozzájárult ahhoz is, hogy ilyen kiváló, színházat értő közönsége van a városnak. A város pedig lehetőséget adott a színháznak, erején felül, és a színház jól élt ezzel a lehetőséggel.

- Az hogyan érintett, hogy a fiad is színésznek ment?

- Meglepődtem. A társulatnál mindig voltak olyan színészek, akik foglalkoztak a diákokkal, színjátszó kört vezettek. Diákként a fiam is járt színjátszó körre, de két vagy három esztendeig csak ült a padon és nézte a próbákat. Kolozsi Borsos Gábor, aki akkor vezette a színikört (és most is) sosem erőltetett senkit, mindenkit hagyott, hogy részt vegyen a próbákon, és ha kedve volt, bekapcsolódhatott. Az utolsó évben készült egy előadásuk, amit nyilvánosan bemutattak. Nagyon meglepődtem, amikor a fiamat láttam, mert nagyon tetszett a színpadi jelenléte, de azt nem tudtam, hogy mennyire vonzza ez a pálya. Amikor elvégezte az első évet az orvosi egyetemen, Marosvásárhelyen, és a vakációs szünetben megtudta, hogy Kolozsváron maradt három hely a színin és ősszel pótfelvételi lesz, akkor bújt ki a szög a zsákból.

- Tulajdonképpen ez az utolsó évadod a színháznál, hiszen nyáron a visszavonulásodat tervezed. Milyen érzésekkel hagyod itt a színházat?

- Volt olyan időszak, amikor azt gondoltam, hogy ha egy-egy ember lemorzsolódik, azt nagyon megsínyli a színház. Nagyon kevesen voltunk, és túl sok feladat tartozott egy-egy kolléga hatáskörébe. Ez az utóbbi években teljesen megváltozott. A színház vezetése úgy összekovácsolta és összetartja ezt a társulatot, ahogyan talán sosem. Esetleg még a kezdeteknél, de hát az más volt, akkor lényegében egy család voltunk. Most inkább szakmai közösséggé állt össze a csapat. A társulat tagjai is megállapodtak, családot alapítottak, gyökeret eresztettek. Régen nagyon nagy volt a fluktuáció, amit mi, itthon maradottak az elején borzasztóan sérelmeztünk, aztán egy idő után elfogadtuk, hogy ez a természetes ebben a városban, hogy itt senki sem akar megmaradni hosszú ideig. Örömmel látom, hogy az utóbbi időben olyan fiatalok végeznek, „kerülnek piacra”, akik hihetetlenül jó munkát végeznek, sokkal nagyobb teherbírással dolgoznak, mint mondjuk az én generációm. Nem nehéz most elmenni, és azt érzem, hogy ez a természetes rendje az életnek.

- *Mi az az egy dolog, amire legszívesebben emlékszel?*

- A sok itt töltött esztendőnek többek között az a hozadéka, hogy a volt figurások gyermekeit is láthattam alkotóként dolgozni a színháznál, és ez nagyon megható.

- *Mik a terveid a jövőre nézve?*

- Nem is tudom. Apróságok. Egyelőre. Nyilván, a színház mindig fontos lesz. Mindig van egy csomó dolog, amit az ember csak görget maga előtt, hogy majd aztán, amikor ideje lesz, amikor majd nagyon ráér, akkor elvégzi. Nekem is sok ilyen dolgom van. De ezeken kívül többet foglalkoznék olyan dolgokkal, amit szeretek, vagy talán többet magammal. Például most meg szeretnék tanulni rendesen úszni. Mindig kellenek olyan dolgok az életben, amik formában és fiatalon tartanak. A színház pont egy olyan dolog volt, ami fiatalon tartott, és ezt kell most pótolnom.